

Філософія

УДК 111.1:351.862.4'01+172.4

ВІЙНА І МИР У СУЧАСНИХ ПАРАДИГМАХ БЕЗПЕКОВИХ ДОСЛІЖЕНЬ

Яворська Галина Михайлівна,
доктор філологічних наук, професор
ORCID: 0000-0001-7731-4786

У статті проаналізовано місце понять «війна» і «мир» у сучасних дослідженнях з проблем безпеки. Розглянуто теоретичну проблему співвідношення фахових і повсякденно-ординарних уявлень про війну і мир. Аргументовано тезу про розмивання дихотомії «війна – мир» в умовах гібридної війни та продемонстровано, як це відбувається в сучасних парадигмах безпекових досліджень. Підходи до встановлення миру в контексті сучасних «студій миру» не вповні відповідають реаліям російської агресії проти України – з окупацією частини української території та продовженням «гарячого» конфлікту на сході України за участі російських регулярних збройних сил і місцевих проксі-угруповань. Пошуки миру в рамках конфліктологічних студій передбачають віднайдення компромісу, коли «переможцями» виявляються обидві сторони, натомість у рамках міждисциплінарних досліджень, присвячених війні, її метою є досягнення політичних цілей шляхом перемоги над противником. Перемога в умовах гібридної війни реалізується насамперед у когнітивному вимірі й передбачає унеможливити виконання нав'язуваних противником вимог (позбавлення України права на вибір зовнішньополітичного курсу). Якщо ж ми маємо справу з міждержавною війною, як у випадку російської агресії проти України, настанова на примирення сторін та компроміс з агресором наближується до настанови на капітуляцію та очікувано не отримує суспільної підтримки. Метою цієї війни є встановлення миру внаслідок перемоги України – як на когнітивному рівні, так і на рівні відновлення територіальної цілісності нашої держави.

Ключові слова: онтологія війни, гібридна війна, безпекові дослідження, студії миру, конфліктологічна парадигма.

Yavorska Galina

WAR AND PEACE IN CONTEMPORARY SECURITY STUDIES

The paper considers the role of the concepts of war and peace in current security studies. The theoretical issue of the correlation between terminological and ordinary representations of war and peace is analyzed. The thesis is argued that the dichotomy between war and peace are blurred by hybrid warfare. The paper illustrates the blur with examples from contemporary security researche, esp. critical war studies so as studies of peace. Approaches towards peace in

the context of modern “peace studies” are not fully consistent with the realities of Russian hybrid warfare against Ukraine with its occupation of the part of Ukrainian territory and the continuation of the “hot” conflict in eastern Ukraine including the participation of Russian regular forces and local proxy groups. The peace in the context of conflict studies implies a compromise, the option of win-win solution when both sides become the “winners”. However in the framework of military research the purpose of war is to achieve political goals by defeating the enemy imposing, according Lassa Oppenheim, such conditions of peace as the victor pleases. The victory in the context of contemporary hybrid warfare is realized primarily in the cognitive dimension and presupposes a rejection of the enemy demands (depriving Ukraine of the right to choose its foreign policy course). If we are dealing with an inter-state war, as in the case of Russia’s aggression against Ukraine, the ability for reconciliation and the compromise with the aggressor is severely limited. The purpose of Russian-Ukrainian war is to establish peace through the victory of Ukraine, both at the cognitive level and at the level of restoring the territorial integrity of our state. Conflict resolution approaches should be viewed as complementary aimed at reducing the intensity of the conflict. At the same time, such measures create a risk of frozen conflict with the possibility of the resumption of hot conflict.

Keywords: ontology of war, hybrid warfare, security studies, peace studies, conflict resolution paradigm.

Постановка проблеми. Гібридна війна Росії проти України триває вже п’ятий рік. На сьогодні – це найдовша війна, найдовший насильницький конфлікт у Європі після Другої світової війни. Що довше війна триває, то відчутнішими стають її наслідки – не тільки для України, а й для міжнародного світоустрою, усєї системи міжнародної безпеки. Збройна агресія Росії стала довгостроковим чинником деструктивних впливів на глобальну та регіональну безпеку, на українську внутрішню політичну, економічну та соціальну реальність. У часи війни безпекові загрози перетворюються на складники життєвого оточення. Пошуки сутності війни та миру, проблеми їхньої онтології набувають поряд із теоретико-методологічним також і безпосереднє практичне значення.

Мета статті. Дослідження онтології війни і миру передбачає пошук відповідей на запитання: «Що таке війна і мир?», «Якою є сутність цих явищ?», «Чи існують підстави для того, щоб досліджувати сутність війни і миру разом, у спільному теоретичному контексті?» Останнє є важливим з теоретико-методологічного погляду, позаяк стосується явищ війни і миру як об’єкта (об’єктів) вивчення в межах різних дисциплінарних парадигм.

Виклад основного матеріалу дослідження. Коротко окреслимо кілька актуальних підходів, наявних у цій сфері. На відміну від традиційних підходів до війни, у яких питання онтології виносили за дужки, у сучасних наукових роз-

відках війну розглядають у прямому зв’язку з онтологією [1], хоча спостерігається значна варіативність підходів у розумінні природи війни та її учасників. Проблеми онтології війни останнім часом активно дискутуються у студіях, присвячених війнам, зокрема в межах «критичних студій війни». Цікавими і продуктивними є ідеї побудови множинних онтологій, які використовуються для того, щоб уникнути пошуку єдиної підстави для визначення сутності війни, намагання відійти від принципу інструментальності, увага до розхитування традиційних розмежувань (між військовими і цивільними та ін.), а також до того факту, що війна виявляє себе поза межами ліній фронту і поза часами, коли вона триває [2; 3]. Паралельно виникають «критичні студії миру», у яких поняття миру зазнає реконтекстуалізації та розглядається у зв’язку з питаннями конфліктів і постконфліктного врегулювання. Попри застосування до досліджень війни та миру спільної «критичної парадигми», отримуємо дещо парадоксальний результат – війна і мир як об’єкти досліджень не об’єднуються, а розмежовуються. Особливо це відокремлення стосується миру, розглядуваного у контексті не війни, а конфліктів. Натомість сучасні розвідки з онтології війни в тому чи іншому вигляді спираються на традиційний зв’язок війни і миру.

Отже, питання про підстави для об’єднання війни та миру в одній дослідницькій парадигмі не є пустим. З одного боку, згідно з практикою людського життя та здоровим глуздом, сполу-

ченість явищ війни та миру є цілком очевидною і відчутною. Насамперед у часи війни. Проте на рівні фахових безпекових досліджень картина змінюється. У сучасних стратегічних студіях, новітніх «критичних» підходах тощо війна та мир переважно виступають як предмет окремих напрямів досліджень.

Виникає питання про передумови цього явища – поступового розмивання граней поділу між війною та миром, що відбувається внаслідок змін у природі міжнародного безпекового довкілля. Крім того, постає питання про те, чим зумовлений і наскільки виправданим є теоретичний розподіл, розмивання усталеного зв'язку між миром та війною, що відбувається за рахунок відокремлення проблематики миру від загальних питань війни і переведення «студій миру» до сфери врегулювання й трансформації конфліктів.

Щодо передумов для предметного розподілу понять «війна» та «мир», то вони були створені внаслідок поширення війн нового типу, зокрема гібридної війни. Вона продемонструвала, що межі війни та миру під час гібридних війн розчиняються й змішуються, особливо внаслідок коливань та переходів між станами конфліктів високої та низької інтенсивності, а також при переходах конфліктів у стан заморожених. Гібридна війна зачіпає також інші дихотомії, зокрема між статусами учасників (державні та недержавні актори), між конвенційними та іррегулярними бойовими діями [4]. Відбувається зближення та взаємопроникнення аспектів війни, які прийнято відокремлювати: фізичного і психологічного (когнітивного) вимірів, кінетичної і некінетичної зброї, учасників і неучасників бойових дій [5; 6].

Змішування традиційних протиставлень, таким чином, не обмежується лише протиставленням між війною і миром. Однак залишається питання, як процес розмивання базових дихотомій позначається на поширеному суспільному сприйнятті війни та миру, і як ці зміни впливають на дослідження у межах стратегічних та безпекових студій. Війна і мир належать до категорії явищ, що справляють потужний вплив на розвиток людської думки.

Попри щільний зв'язок війни та миру, як у реальності, так і в повсякденній свідомості, вони не є симетричними і репрезентовані по-різному. Концепт війни становить одне з ключових культурно-цивілізаційних понять, які безпосередньо впливають на формування й зміни полі-

тичної дійсності. Натомість мир пов'язаний із цінностями і входить до розряду аксіологічних концептів [7].

Різниця між поняттями «війна» та «мир» має ще один вимір, пов'язаний з відмінностями у логічній модальності. Мир, на відміну від війни, містить у собі значення деонтичної модальності – тобто відсилає до нормативних уявлень про дійсність. Заклики «Ми за мир!» або «Почнемо з миру» самі по собі не є ані істинними, ані фальшивими, вони декларують певні наміри, без жодного зв'язку з їх подальшою реалізацією. Таким чином, деонтична модальність у семантиці миру виводить це поняття за межі оцінки з погляду істинності й створює підстави для можливостей маніпуляцій. Війна і мир належать до сфери загальновідомих, звичних понять, стійких взаємопов'язаних протиставлень. *Війна і мир*, так само як їхні опозитивні відповідники в інших мовах (*англ.* – war, peace; *фр.* – guerre, paix; *нім.* – Krieg, Frieden тощо) входять до базового загальноживаного словника. Тобто ці слова відомі людям, що користуються тими або іншими мовами, незалежно від їхнього соціального стану, освітнього рівня та роду занять. І водночас *війна і мир* належать до категорії спеціальних термінів: філософських, соціально-політичних, правових, мілітарних та ін.

Ці дві площини – ординарна та спеціальна – частково перехрещуються, а частково – конфліктують¹. Колізія між різним розумінням понять «війна» та «мир» породжує плутанину. Її помітили як важливу теоретичну проблему зовсім недавно у контексті «війни з терором». Наприклад, Джек Макдональд спробував виокремити в понятті «війна» «неформальну, концептуальну та правову» складові частини, а також підкреслив, що війна в суспільній уяві (танкові атаки тощо) дуже відрізняється від сучасних бойових дій, якими вони є сьогодні [9].

Однак ці розрізнені слушні спостереження так ними й залишилися, не отримавши подальшого розвитку. Водночас гібридні війни зробили ще виразнішими відмінності між звичайними поширеними уявленнями про війну та мир від змісту відповідних термінологічних дефініцій

¹ Про співвідношення цих видів знання – ординарного і спеціального (докса vs епістема) та про його роль для наукової методології *див.* [8]. Як сучасні синоніми до назви повсякденного знання, яке ми тут називаємо *ординарним*, крім *докса* (Бурдье) у різних авторів слугують різні терміни: *здоровий глузд* (*common sense*), *спільні фонові знання* (*Common Ground*), *культурні пресупозиції*. Одного загальноприйнятого та загальнозрозумілого терміна для цього типу знань нема.

(правових, військових та ін.), що стимулює нас до подальших міркувань у цьому напрямі.

Конфлікти розуміння можуть виникати й серед представників різних дисциплін, тобто всередині знання, що його позначаємо як фахове, однак наразі нас цікавить загальне протиставлення спеціального та ординарного. Адже фахівці в принципі здатні домовитися про значення термінів. Але розрив між фаховими значеннями та ординарними загальновідомими смислами, які в межах спільнот беруться як даність, як правило, залишається нижче рівня усвідомлення. Виведення на поверхню смислових невідповідностей потребує спеціальних дослідницьких процедур, аби оприятити проблему з метою дійти суспільної згоди.

Термінологічне вживання є наслідком усвідомленої праці фахівців у різних галузях, воно має конвенційний характер і пов'язане з конкретними соціально-історичними обставинами, тобто зазнає модифікацій згідно зі змінами дійсності та розвитком певних галузей знань. Натомість ординарне використання слів *війна* і *мир* пов'язане з більш сталими комплексами повсякденних уявлень.

Повсякденні значення слів також є змінними та чутливими до суспільної дійсності, але їхня семантика може не збігатися зі значеннями, узвичаєними у фахових сферах. Наприклад, слово *війна* має усталений сенс як загальноживане слово, і водночас спеціальний термінологічний зміст у мові права². Так, *стан війни* у звичайному, нетермінологічному сенсі, — це стан справ, що виникає внаслідок війни. У повсякденному вжитку він часто ототожнюється з *воєнним станом* [10], а факт *оголошення війни* сприймається широкою громадськістю як неодмінна передумова для визнання *стану війни*. Хоча у правовій площині існує чітка різниця між воєнним станом, оголошенням війни і запровадженням воєнного стану, які є принципово різними категоріями³.

Дзеркалом, утіленням та водночас механізмом відтворення уявлень, спільних для членів тих

або тих спільнот, виступає публічний дискурс, який є важко проникним для спеціальних понять, особливо якщо фахові терміни кодуються загальноживаними словами. Політична реальність переважно формується на основі повсякденних уявлень, зокрема на основі поширених у суспільстві уявлень про війну та мир, а також про зв'язок між ними.

Концептуалізація політичної дійсності відбувається за допомогою обох когнітивних площин — ординарно-повсякденної і термінологічно-спеціальної. При цьому повсякденні уявлення, що спираються на «здоровий глузд» (*common sense*), відіграють ключову роль у формуванні політичних ідей.

Зазначимо, що складником поширених ординарних уявлень є не тільки війна та мир як окремі поняття, а й сталий зв'язок між ними, що вважається самозрозумілим і береться як даність. Однак для спеціальних галузей знань стійкий зв'язок між миром та війною не обов'язковий. Ця невідповідність між ординарними та фаховими знаннями також спричиняє певні соціальні колізії.

Сполучення уявлень «війна — мир» закріплене і відтворюється у художньому дискурсі та в масовій культурі. На рівні культурних асоціацій, як елітарних, так і популярних, війна та мир тісно сполучені назвою і текстом роману Лева Толстого — одного з найвідоміших творів літератури, з його численними російськими, американськими, британськими, польсько-італійсько-французькими екранізаціями, музичними творами, театральними постановками тощо. Це тільки один із прикладів, серед багатьох інших, якими переповнена масова культура — від белетристики та серіалів до комксів і комп'ютерних ігор.

Однак у спеціальних галузях — правовій, дипломатичній, безпековій, у сфері міжнародних відносин зв'язок між війною і миром втрачає очевидність, перетворюється на проблему. Вони не обов'язково розглядаються разом. Швидше навпаки, війна і мир нині стають предметами окремих дисциплін.

Для предметного відокремлення миру від війни існують певні теоретичні підстави. Філософську, історичну, мілітарну, соціально-політичну думку про війну та мир годі звести до єдиної картини. Уявлення про війну складаються раніше, історично вони є повнішими і значно деталізованішими, ніж концепції миру.

² При зіткненні фахових та ординарних значень можуть виникати гарячі суспільні дебати, як це трапилося з українською полемікою навколо поняття *війна* та *оголошення війни*, особливо гострою у початковий період російської агресії в 2014–2016 рр.

³ Див.: Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII // База даних «Законодавство України»/ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19>; Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 26.11.2018 № 393/2018 // База даних «Законодавство України»/ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/393/2018> (дата звернення: 18.01.2019).

Проблема онтології війни має давню традицію, беручи початок від часів античності. Значна роль у дослідженнях природи війни, ще з часів Фукидіда, відводиться способам ведення війн та поведінці ворогів. У межах праць поствестфальського періоду, сфокусованих на війні, головна увага приділена сутності війни як антагоністичної збройної боротьби держав, що має на меті досягнення певних цілей. Класичне визначення Карла фон Клаузевіца про війну як про досягнення політичних цілей іншими засобами⁴ з граничною чіткістю підсумовує таке розуміння сутності війни. У сучасних працях військові теоретики та практики, принципово не відходячи від класичного розуміння, цікавляться методами ведення новітніх воєн.

Мир у працях про війну постає як мета ведення збройних дій, аби змусити переможеного прийняти умови, бажані для переможця⁵. Тобто сутність миру – умовна, конвенційна. Стан миру є наслідком досягнутої після завершення війни угоди, або розглядається з точки зору прав і необхідності дотримання гуманності під час війни. Мир та його зміст є різні для сторін воєнного зіткнення і залежать від їхньої перемоги або поразки. Таким чином, природа миру відносна і постає як похідна від природи війни. Цей підхід цілком узгоджується з уявленнями про мир, притаманними повсякденній свідомості: мир – це відсутність війни⁶.

Отже, у розвідках і дослідженнях, присвячених війні, протиставлення «війна – мир», хоч не завжди експлікується, але виконує важливу роль: мир – це конвенційний спосіб завершення війни (на умовах, продиктованих переможцями). Виникаючи з праць, присвячених війні, питання миру розгортається переважно в етичній та правовій площинах. Окреме місце у роздумах про мир займає концепція «вічного миру», тобто можливості досягнення миру між державами як стабільного стану. Праця Іммануїла Канта «Про вічний мир» («*Zum ewigen Frieden. Ein philosophischer Entwurf*») сьогодні звучить вельми актуально, особливо в контексті наявних технічних і технологічних можливостей для тотального знищення.

⁴ Потєхін Олександр. Війна як продовження зовнішньої політики: апологетика і критика поглядів Карла фон Клаузевіца. *Зовнішні справи*. 2017. № 8, Серп. С. 25–27.

⁵ За класичним визначенням Л. Оппенгейма, війна – це «зіткнення між двома або кількома державами з використанням їхніх збройних сил з метою побороти одне одного і нав'язати умови миру, бажані переможцеві» (див.: Oppenheim, Lassa. (1912). *International Law: A Treatise. Vol. II. War and Neutrality*. London. P. 60).

⁶ Як, зокрема, відображено у тлумачних словниках різних мов (див.: [7, с. 15–29]).

Але поряд з аналізом сутності миру в контексті війни нині виникають новітні окремі студії миру (*peace studies*) із принципово новими підходами. Мир у цих студіях розглядається не як протилежність війни, а як спосіб урегулювання конфліктів. Цей зсув у розумінні співвідношення війни та миру пов'язаний зі змінами у безпековому довіллі, що відбулися після завершення Другої світової війни, і з діяльністю створеної 1945 р. Організації Об'єднаних Націй (ООН) з метою підтримки міжнародного миру та безпеки. Хоча принцип побудови миру на умовах переможців продовжує залишатися актуальним у принципах дії Ради Безпеки ООН, п'ять постійних членів якої предсталияють країни-переможниці в Другій світовій війні і мають право вето, що належить лише їм.

Дослідження миру в рамках конфліктології розпочалося після Другої світової війни. Остаточне перенесення фокусу в студіях миру з війни на процеси трансформації конфліктів, на побудову миру та його підтримку⁷ відбулося після завершення холодної війни, що спричинило, зокрема, зміни у стратегії Північноатлантичного альянсу з визначенням як пріоритетного завдання врегулювання конфліктів. Однак нині, у контексті російської гібридної війни, Альянс додає до завдання врегулювання конфліктів мету стримування противника (РФ), частково повертаючись до підходів часів холодної війни.

У дослідженнях миру в конфліктологічній парадигмі головний акцент зроблено на досягненні порозуміння між сторонами конфлікту, на пошуках т. зв. *win-win solution*, тобто отримання «перемоги» для всіх без винятку учасників. Це принципово відрізняє дослідження миру від військової парадигми, спрямованої на досягнення перемоги конкретною стороною (сторонами). У деяких новітніх дослідженнях мир є складником безпекових студій. Але зв'язок миру з війною в них гранично розмитий, оскільки безпекові студії останнім часом зазнають постійного розширення за рахунок появи, поряд із воєнним та оборонним, нових секторів безпеки – економічного, екологічного, культурного тощо. Відповідно межа між стратегічними дослідженнями та дослідженнями миру втрачає свій безумовний характер [11].

⁷ Терміни *peace building* та *peace keeping* в українському контексті часто не розрізняються і відтворюються за допомогою загального поняття «миротворчість», що містить дещо відмінні асоціації: технічна метафора «побудови миру» як конструкції замінена емоційно сильнішою «креативною» метафорою.

Спостерігається й плюралістична тенденція у студіях миру – не як універсального стану суспільного спокою, а як процесу культурно-специфічної трансформації конфліктів, з увагою до особливостей поняття «мир» залежно від лінгвістичних і культурних особливостей конкретних спільнот⁸.

Мир у сучасних дослідженнях і міжнародній безпековій та дипломатичній практиці постає не як спосіб завершення війни, не як визнання перемоги та капітуляції сторін, а як процес трансформації і врегулювання конфліктів. Однак когнітивний фрейм конфлікту принципово відрізняється від фрейму війни, насамперед у частині мети. Метою війни є перемога над противником і встановлення миру за наслідками війни. Мета врегулювання конфлікту – процес примирення на основі компромісу. Ця невідповідність породжує семантико-прагматичні наслідки, які разом із деонтичною семантикою поняття «мир» здатні призводити до комунікативних непорозумінь, посилюючи ймовірність політичних маніпуляцій.

ВИСНОВКИ

Для визначення стану війни та стану миру наразі не існує простих процедур на зразок лакмусового папірця. У нашій країні, що п'ятий рік воює з російським агресором, зазнаючи щоден-

но людських втрат, коли частину території України окуповано, тобто в умовах «гарячого» конфлікту, ідея компромісу і поступок противнику передбачувано не викликає широкої суспільної підтримки. Зв'язок війни і миру у парадигмі традиційних безпекових студій звужує поле для компромісу і поступок противнику. Натомість новітні конфліктологічні підходи максимально його розширюють, аж до перетворення компромісу на капітуляцію. Такий компроміс для нас неприйнятний, оскільки агресор зазіхнув на існування Української держави.

Конфліктологічні підходи до побудови та підтримки миру в умовах гібридної війни мають розглядатися як доповнювальні практичні заходи, спрямовані на зниження інтенсивності конфлікту й вирішення гуманітарних питань. Водночас такі заходи містять небезпеку створення зон тривалих заморожених конфліктів з латентним потенціалом повернення до «гарячої» фази. Для суспільного ставлення до російської агресії в Україні центральним є поняття не конфлікту, а війни. А мир у цій парадигмі встановлюється в результаті перемоги. Метою у протидії російській гібридній війні є досягнення миру внаслідок перемоги України – як на когнітивному рівні (невиконання політичних вимог противника), так і на рівні відновлення територіальної цілісності нашої держави.

Список використаних джерел

1. Парахонський Б. О., Яворська Г. М. Онтологія гібридної війни: гра прихованих смислів. *Стратегічна панорама*. 2017. № 1. С. 7–16.
2. Barkawi, Tarak, Brighton, Shane. (2011). Powers of War: Fighting Knowledge, and Critique. *International Political Sociology*. Vol. 5. № 2. Pp. 126–143.
3. Nordin, Astrid H., Öberg, Dan M. (2015). Targeting the Ontology of War: From Clausewitz to Baudrillard and Millennium. *Journal of International Studies*. Vol. 43 (2). Pp. 392–410.
4. Jerrid, Allen K. (2017). Cognitive Depth and Hybrid Warfare: Exploring the Nature of Unique Time, Space, and Logic Frames U.S. Army. Kansas. P. 17. URL: www.dtic.mil/dtic/tr/fulltext/u2/1038857.pdf (дата звернення: 27.01.2019).
5. Hoffman, Frank G. Hybrid Warfare and Challenges. *JFQ*. Issus 52. January. National Defense University Press, 2009. URL: <http://smallwarsjournal.com/documents/jfqhoffman.pdf> (дата звернення: 18.01.2019).
6. Яворська Г. М., Іжак О. І. Феномен гібридної війни // Світова гібридна війна: Український фронт/за ред. В. П. Горбуліна. Харків: Фоліо, 2017.
7. Яворська Г. М., Чмир О. Р. Семантика війни і миру в сучасних слов'янських мовах: історико-типологічний аспект. *Мовознавство*. 2018. № 3. С. 15–29.
8. Яворська Г. М., Богомолів О. В. Непевний об'єкт бажання: ЄВРОПА в українському політичному дискурсі. Київ: Видавничий дім Дм. Бураго, 2010. 136 с.

⁸ Пор.: назву праці відомого дослідника в галузі досліджень миру Вольфганга Дітріха із закликом до плюралістичних версій миру (див.: Dietrich, W. (2006). A Call for Many Peaces. In: *Dietrich/Echavarría/Koppensteiner (Eds.): Key Texts of Peace Studies*. Vienna, LIT Verlag. Pp. 282–305).

9. McDonald, Jack. (2017). *Enemies Known and Unknown: Targeted Killings in America's Transnational Wars*. New York: Oxford University Press. P. 56.
10. Задорожній О. Різниця між станом війни і воєнним станом. *Uainfo*. 2014. 29 серп. URL: <https://uainfo.org/blognews/384329-rznicya-mzh-stanom-vyni-voennim-stanom.html> (дата звернення: 18.01.2019).
11. Guzzini, Stefano, Jung, Dietrich (Eds). (2004). *Contemporary Security Analysis and Copenhagen Peace Research*. London: Routledge.

References

1. Parakhonskyi, B. O., & Yavorska, H. M. (2017). Ontolohiia hibrydnoi viiny: hra prykhovanykh smysliv [Ontology of hybrid war: a game of hidden meanings]. *Stratehichna panorama – Strategic Panorama*, 1, 7–16 [in Ukrainian].
2. Barkawi, Tarak, & Brighton, Shane. (2011). Powers of War: Fighting Knowledge, and Critique. *International Political Sociology*. Vol. 5. No. 2. Pp. 126–143 [in English].
3. Nordin, Astrid H., & Öberg, Dan M. (2015). Targeting the Ontology of War: From Clausewitz to Baudrillard and Millennium. *Journal of International Studies*. Vol. 43 (2). Pp. 392–410 [in English].
4. Jerrod, Allen K. (2017). Cognitive Depth and Hybrid Warfare: Exploring the Nature of Unique Time, Space, and Logic Frames U.S. Army. Kansas. P. 17. www.dtic.mil. Retrieved from www.dtic.mil/dtic/tr/fulltext/u2/1038857.pdf (viewed 27.01.2019) [in English].
5. Hoffman, Frank G. (2009). Hybrid Warfare and Challenges. *JFQ*. Issus 52. January. National Defense University Press. smallwarsjournal.com. Retrieved from <http://smallwarsjournal.com/documents/jfqhoffman.pdf> (viewed 18.01.2019) [in English].
6. Yavorska, H. M., & Yizhak, O. I. (2017). Fenomen hibrydnoi viiny [The phenomenon of the hybrid war]. *Svitova hibrydna viina: Ukrainyskyi front – World Hybrid War: Ukrainian Farefront*. (V. P. Horbulin, Ed.). Kharkiv: Folio [in Ukrainian].
7. Yavorska, H. M., & Chmyr, O. R. (2018). Semantyka viiny i myru v suchasnykh slovianskykh movakh: istoryko-typolohichnyi aspekt [Semantics of war and peace in modern Slavic languages: historical and typological aspect]. *Movoznavstvo – Linguistics*, 3, 15–29 [in Ukrainian].
8. Yavorska, H. M., & Bohomolov, O. V. (2010). Nepevnyi ob'ekt bazhannia: YeVROPA v ukrainskomu politychnomu diskursi [Uncertain object of desire: EUROPE in the Ukrainian political discourse]. Kyiv: Vydavnychiy dim Dm. Buraho. (136 p.) [in Ukrainian].
9. McDonald, Jack. (2017). *Enemies Known and Unknown: Targeted Killings in America's Transnational Wars*. New York: Oxford University Press. P. 56. [in English].
10. Zadorozhnii, O. (2014). Riznytsia mizh stanom viiny i voiennym stanom [The difference between the state of war and the military state]. uainfo.org. Retrieved from <https://uainfo.org/blognews/384329-rznicya-mzh-stanom-vyni-voennim-stanom.html> (viewed 18.01.2019) [in Ukrainian].
11. Guzzini, Stefano, & Jung, Dietrich (Eds). (2004). *Contemporary Security Analysis and Copenhagen Peace Research*. London: Routledge [in English].